

National Transfusion
Advisory Group **NTAG**

Jums gali prireikti **KRAUJO PERPYLIMO**

Perskaitytę šį informacinį lapelį kartu su šeima geriau suprasite, kas yra kraujo perpylimas ir kaip galite prisidėti prie šios procedūros saugumo užtikrinimo.

Jūsų gydytojas arba slaugytojas paaiškins, ar jums gali prireikti kraujo perpylimo ir kodėl. Bus pasiteirauta jūsų sutikimo kraujo perpylimui atlikti. Tai reiškia, kad sprendimas atlikti šią procedūrą priklausys ir nuo jūsų. Jei būtumėte be sąmonės, jūsų gydytojas veiks atsižvelgdamas į jūsų interesus. Tokiu atveju kraujo perpylimo procedūra gali būti atliekama ir negavus jūsų sutikimo. (Žr. 9 klausimą.)

Jeigu kilo klausimų dėl šios informacijos, teiraukitės savo gydytojo ar slaugytojo.

Šiame informaciniame lapelyje paaiškinama:

1. Kas yra kraujo perpylimas?	2
2. Kodėl jums gali prireikti kraujo perpylimo?	2
3. Kokią riziką kelia kraujo perpylimas?.	3
4. Ar galima išvengti kraujo perpylimo?	5
5. Kaip atliekamas kraujo perpylimas?	6
6. Iš ko susideda kraujas?	7
7. Kokių veiksmų reikia imtis pacientams, kad kraujo perpylimo procedūra būtų saugi?	8
8. Įrašai apie perpylimą – kiek laiko jie yra saugomi?	9
9. Kas nutinka atsisakius atlikti kraujo perpylimą?	10

1. Kas yra kraujo perpylimas?

Kraujo perpylimas – tai procedūra, kurios metu pacientui perpilamas donoro kraujas. Savanoriai kraujo donorai gausiai duoda kraujo „Irish Blood Transfusion Service“ (IBTS), kad jums galėtume teikti šią procedūrą. Jiems už tai nemokama.

Kraujas susideda iš skirtingų dalių (žr. 6 klausimą „Iš ko susideda kraujas?“). Galima perpilti vieną ar daugiau kraujo sudedamųjų dalių:

- raudonuosius kraujo kūnelius;
- kraujo plokšteles;
- plazmą.

2. Kodėl jums gali prireikti kraujo perpylimo?

Kraujo perpylimas gelbsti gyvybes.

Jei netekote daug kraujo: jei gausiai kraujuojate, galime atlikti raudonųjų kraujo kūnelių perpylimą, pvz., susižeidus arba po gimdymo.

Raudonųjų kraujo kūnelių perpylimo procedūra taip pat atliekama netekus kraujo operacijų metu (pvz., klubo keitimo).

Jei tinkamai nefunkcionuoja kaulų čiulpai: raudonųjų kraujo kūnelių ir kraujo plokštelių perpylimo gali prireikti, jei jūsų kaulų čiulpai tinkamai nefunkcionuoja. Būtent kaulų čiulpuose ir gaminami raudonieji kraujo kūneliai ir kraujo plokštelės. Kaulų čiulpų veiklą gali sustabdyti įvairios ligos ar vėžio gydymas. Po chemoterapijos ar spindulinės terapijos kaulų čiulpams atsigausti gali prireikti iki mėnesio.

Genetinės ligos: Kai kurie žmonės serga genetinėmis ligomis, pvz., pjautuvine anemija, paveikiančiomis jų hemoglobiną. Hemoglobino funkcija – išnešioti deguonį po visą kūną. Tokiomis ligomis sergantiems asmenims kraujo perpylimo procedūros reikalingos visą gyvenimą.

3. Kokią riziką kelia kraujo perpylimas?

Rizika priklauso nuo jūsų sveikatos ir pačios perpylimo procedūros.

Nedidelės reakcijos yra dažnos, tačiau didelė žala pasitaiko retai – mažiau kaip vieną kartą iš 17 000 atvejų. (Daugiau skaitykite JK ataskaitoje apie rimtas reakcijas į kraujo perpylimą adresu www.shotuk.org)

Reakcijų į kraujo perpylimą pavyzdžiai apima:

Padidėjusią temperatūrą: tai dažniausiai pasitaikantis simptomas atlikus kraujo perpylimą, tačiau dažniausiai jis yra lengvas.

Alergines reakcijas: gali atsirasti bėrimų ar kitų alergijos požymių, ypač atlikus kraujo plokštelių ar plazmos perpylimą. Jei taip nutiktų, jums gali skirti vaistų.

Infekcijos perdavimą: dabar tai pasitaiko retai. Prieš duodant kraują donorai yra patikrinami. Pacientai, kuriems perpiltas kraujas, negali būti kraujo donorais. Ištiriame visą donorų kraują, ar nėra infekcijų, kurias galima perduoti atliekant perpylimą. Atliekamais tyrimais nustatoma, ar nėra virusų ir bakterijų, galinčių perduoti tokias infekcijas:

- hepatitą (hepatitus B, C ir E);
- AIDS (ŽIV)
- sifilį.

Jei tyrimais nustatomos tokios infekcijos, donorų kraują sunaikiname.

Tačiau net ir laikantis šių atsargumo priemonių egzistuoja labai maža rizika, kad perpilant kraują galite užsikrėsti infekcija. Pavyzdžiui, jei kelios dienos prieš duodamas kraują donoras užsikrėtė nauja infekcija, kurios nebuvo įmanoma aptikti. Ši likusi rizika aprašoma informacinio lapelio pabaigoje (žr. dalį „Tolėsnė informacija“). Tokia rizika yra mažesnė už visas kitas su perpylimu susijusias komplikacijas.

Antikūnų susidarymą: vienam iš 300 pacientų gali susidaryti antikūnų raudoniesiems kraujo kūneliams, jei atliekamas daugiau kaip vienas kraujo perpylimas. Šie antikūnai puola raudonuosius kraujo kūnelius, kurių tipas nevisiškai atitinka jūsiškį, ir gali jums pakenkti.

Jei jums taip nutiktų, atliksime daugiau tyrimų, kad ateityje ir nėštumo metu (jei antikūnai galėtų pažeisti jūsų kūdikio raudonuosius kraujo kūnelius) galėtume parinkti tikslesnį kraujo tipą. Tai reiškia, jei planuojate pastoti, privalome pranešti jums ir jūsų šeimos gydytojui apie antikūnus.

TACO: su perpylimu susijusi kraujotakos perkrova (angl. Transfusion Associated Circulatory Overload (TACO) yra **rimčiausia** kraujo perpylimo rizika. Ji gali sukelti rimtų kvėpavimo sunkumų. Didesnė šios komplikacijos tikimybė iškykla, jei perpylimas atliekamas per greitai arba perpilamas jums per didelis kraujo kiekis. TACO labiau tikėtina, jei sergate širdies ligomis arba į veną buvo leidžiamas kitas skystis jums nekraujuojant. Ši komplikacija gali pasireikšti perpylus vieną kraujo vienetą.

Neatitikimą: antra rimčiausia rizika yra jūsų kraujo grupės neatitinkančio kraujo perpylimas. Medicinos darbuotojai gali užkirsti tam kelią įsitikinę, kad paėmus jūsų kraujo mėginį, skirtą sutapdinti su perpilamu krauju, neįvyks jokių nesusipratimų.

Atlikdami jūsų įvertinimą medicinos darbuotojai žinos apie šias rizikas.

Pirmiausia jie pasiteiraus jūsų apie:

- ankstesnes kraujo perpylimo procedūras;
- reakcijas į perpylimą;
- bet kokius jūsų specialiuosius poreikius dėl kraujo perpylimo.

Prireikus jie pakoreguos perpylimą arba išrašys papildomų vaistų. Be to, darbuotojai paaiškins apie bet kokius specialiuosius perpylimui taikomus reikalavimus.

Pagal Airijoje galiojančius įstatymus privalome pranešti apie rimtas reakcijas į kraujo perpylimą. Šiose ataskaitose jūsų vardo ir pavardės neminėsime. Jas siųsime į Nacionalinį transfuzinio budrumo biurą (angl. National Haemovigilance Office (NHO)). Tai vadinama transfuzinio budrumo sistema.

4. Ar galima išvengti kraujo perpylimo?

Jūsų simptomai kartu su laboratorinių tyrimų rezultatais, pvz., hemoglobino ir kraujo plokštelių kiekiu, parodo, ar jums reikalingas perpylimas: medicinos darbuotojai yra apmokyti kraują perpilti tik tuomet, kai to būtinai reikia. Jie įvertins jūsų simptomus ir laboratorinių tyrimų rezultatus, kad nuspręstų, ar jums reikalingas perpylimas.

Po vieną kraujo vienetą: jei nekraujuojate, jums turi būti atliekamas vieno raudonųjų kraujo kūnelio vieneto perpylimas. Tuomet bus įvertinama, ar reikalingas dar vienas perpylimas.

Anemija: jei sergate anemija, jums gali pakakti gydymo geležies preparatais ar kitais papildais. Kai kuriais atvejais turime išsiaiškinti, dėl ko atsirado anemija, kad galėtume paskirti tinkamą gydymą, tad gali prireikti daugiau tyrimų.

Operacijos ir nėštumas: prieš atlikdami planuotą operaciją ir nėštumo metu galite imtis tam tikrų veiksmų, kad pasirūpintumėte geležies kiekiu organizme ir sumažintumėte kraujavimą. Medicinos darbuotojai turi patikrinti, ar nesergate anemija ir nėra kraujavimo rizikos. Jie turi imtis anemijos gydymo ir esant reikalui gali pakeisti jūsų vartojamus vaistus, kad sumažintų kraujavimą. Tai **gali** reikšti, kad įmanoma išvengti kraujo perpylimo.

Jums gali paskirti vaistų kraujavimo tikimybei operacijos metu sumažinti, o kai kuriose lignoninėse gali būti pakartotinai panaudojamas jūsų pačių kraujas. Tai reiškia, kad gali būti naudojamas ląstelių išsaugojimo aparatas. Šis aparatas sulaiko jūsų prarastą kraują ir iškart jį grąžina jums.

Negalite patys sau duoti kraujo: „Irish Blood Transfusion Service“ neleidžia prieš operaciją pacientams duoti kraujo sau patiems. Taip elgiamasi todėl, kad nėra jokių įrodymų, jog tai būtų saugesnis kelias. Europos reglamentuose nurodoma, kad kraujo ėmimas iš šeimos ar draugų (tiesioginė donorystė) nėra gera praktika.

5. Kaip atliekamas kraujo perpylimas?

Medicinos darbuotojai yra apmokyti saugios praktikos.

Pirmiausia paimamas jūsų kraujo mėginys: medicinos darbuotojai turi iš karto pažymėti jūsų kraujo mėginį dar prieš nueidami nuo jūsų. Etiketėje turi būti pateikiama jus identifikuojanti informacija, kad mėginys nebūtų sumaišytas su kito paciento mėginiu.

Ligoninės darbuotojai turi paklausti jūsų:

- vardo ir pavardės;
- gimimo datos.

Jei esate pacientas, turite dėvėti ligoninės identifikacinę apyrankę, ant kurios nurodytas jūsų identifikacijos numeris. Ligoninės darbuotojai turi jį patikrinti. Jei ant šios apyrankės informacija pateikiama brūkšninio kodo formatu, kurį galima elektroniskai nuskaityti, kraujo mėginiui skirtą etiketę galima atspausdinti rankiniu skaitytuvu.

Tyrimas: tuomet jūsų mėginys nusiunčiamas iširti į ligoninės kraujo banką. Taip patvirtinama jūsų ABO kraujo grupė (O, A, B arba AB) ir rezus faktorius (teigiamas arba neigiamas). Jūsų mėginys sulyginamas su jums tinkamu kraujo komponentu.

Kraujo komponento perdavimas jums: medicinos darbuotojai iš laboratorijos paims atrinktą kraujo komponentą. Dar kartą pabrėžiame, kad labai svarbu patikrinti jums skirtą komponentą prieš pradėdant perpylimą. Taip užtikrinama, kad jūs gausite tinkamą komponentą.

Perpylimas: sterilia adata ir plastikiniu vamzdeliu medicinos darbuotojai prijungs perpilamą kraują, paprastai tai atliekama per rankos veną. Raudonieji kraujo kūneliai perpilami per dvi–keturias valandas, o plazma ir kraujo plokštelės – per 30 min.–vieną valandą. Kraujo komponentai perpilami greičiau, jei jūs kraujuojate arba dėl kitų priežasčių.

Patikrinimas, ar nėra reakcijos: medicinos darbuotojai atidžiai stebės jus perpilant kraują, ar neatsirado reakcijos. Vienam iš 100 pacientų gali pasireikšti nedidelė reakcija. Ypač svarbios pirmos 15 min. Prieš kraujo perpylimą, jo metu ir po jo stebėsime bei fiksuosime jūsų:

- pulsą;
- kraujo spaudimą;
- temperatūrą;
- kvėpavimo dažnį.

6. Iš ko susideda kraujas?

Raudonieji kraujo kūneliai gabena deguonį iš mūsų plaučių po visą kūną ir grąžina anglies dioksidą atgal į plaučius, kad jį iškvėptume. Šį svarbų darbą atlieka raudonuosiuose kraujo kūneliuose esantis hemoglobinas (Hb). Būklė, kai Hb kiekis yra mažas, vadinama anemija. Tokiu atveju į svarbiausius organus, tokius kaip širdis, gali būti pernešama per mažai kraujo. Hb kiekiui staigiai sumažėjus (pvz., kraujuojant), jums gali kilti skubus pavojus ir gali prireikti kraujo perpylimo.

Kraujo plokštelės yra pirmasis kūno atsakas į kraujavimą. Jos suformuoja kamštį, ant kurio susidaro krešulys. Plokštelių perpylimas atliekamas kraujavimui sustabdyti arba siekiant jo išvengti.

Plazma yra skystoji kraujo dalis, kurioje laikosi mūsų raudonieji kraujo kūneliai ir plokštelės. Joje taip pat yra krešėjimo faktoriai; plazma perpilama sumažėjus jų kiekiui, pvz., kraujuojant arba sergant kepenų ligomis.

7. Kokių veiksmų reikia imtis pacientams, kad kraujo perpylimo procedūra būtų saugi?

Jūs vaidinate svarbų vaidmenį siekiant užtikrinti tinkamą jūsų identifikavimą.

Pasirūpinkite, kad jus identifikuojanti informacija būtų teisinga: jei ant jūsų ligoninės identifikacinės apyrankės pateiktas neteisingas vardas, pavardė ar gimimo data, praneškite ligoninės personalui.

Ligoninės darbuotojui imant mėginį perpilamam kraujui parinkti pasirinkite, kad darbuotojas patikrintų jūsų duomenis. Net ir tuo atveju, jei darbuotojas jus pažįsta, jis turi pasiteirauti (nesufleruodamas) jūsų:

- vardo ir pavardės;
- gimimo datos.

Tuomet darbuotojas turi palyginti šiuos duomenis su pateikiamais ant jūsų identifikacinės apyrankės.

Priminkite medicinos personalui, jei:

- praeityje patyrėte reakciją į kraujo perpylimą;
- pranešta, kad turite specialiųjų poreikių dėl kraujo perpylimo.

Be to, privalote pranešti medicinos personalui, jei perpylimo metu arba jį atlikus patiriate kokius nors nemalonius pojūčius ar simptomus.

Simptomai pateikiami kitame puslapyje.

Perpylimo metu arba po jo galimi tokie simptomai:

- galvos skausmas,
- bėrimas;
- pykinimas;
- vėmimas;
- karščiavimas;
- šaltkrėtis;
- drebulys;
- sunkumas kvėpuojant.

Šie simptomai dažniausiai atsiranda per 24 valandas. Medicinos darbuotojai žino apie šiuos simptomus ir prireikus jie:

- sustabdys perpylimą;
- atliks kraujo tyrimus ir pradės jūsų simptomų gydymą.

Kitos taikomos saugumo priemonės: jei kraujo perpylimas jums atliekamas ambulatoriškai, ligoninės personalas duos jums telefono numerį, kuriuo galėsite paskambinti, jei reakcija atsirastų išvykus iš ligoninės.

Jei turite specialiųjų poreikių dėl kraujo perpylimo, rekomenduojame pasirūpinti ligoninės įspėjamąja kortele. Specialieji kraujo perpylimo poreikiai gali būti, pvz., apšvitintas kraujas, reikalingas kai kuriems vėžiu sergantiems pacientams ar vartojantiems tam tikrus vaistus. Be to, ligoninės kraujo banko kompiuterinėje sistemoje bus rodoma įspėjamoji vėliavėlė, kad jums būtų išduodamas tik jūsų specialiuosius poreikius atitinkantis kraujas.

8. Įrašai apie perpylimą – kiek laiko jie yra saugomi?

IBTS ir ligoninės privalo saugoti įrašus apie donorus ir perpylimą, įskaitant asmens duomenis, 30 metų. Archyviniai IBTS paaukoto kraujo mėginiai saugomi 10 metų.

9. Kas nutinka atsisakius atlikti kraujo perpylimą?

Galite nesutikti atlikti kraujo perpylimą arba persigalvoti.

Galite nuspręsti neduoti sutikimo kraujo perpylimui atlikti. Jei neduosite sutikimo, turite žinoti, kad nors daugelis žmonių ir gali toleruoti anemijos simptomus, tam tikri pacientai patiria didesnę riziką, jei jiems neatliekamas kraujo perpylimas.

Pavyzdžiui:

- kraujuojantys pacientai;
- vyresnio amžiaus pacientai;
- širdies ir kraujotakos ligomis sergantys pacientai.

Prieš planuodami operaciją ir neštumą apie tai turite pakalbėti su savo konsultantu. Kai kurios ligininės plėtoja strategijas, kuriomis siekiama išvengti kraujo perpylimo procedūrų. Tai skiriasi priklausomai nuo ligininės ir net tokiu atveju, kai šios strategijos yra taikomos, jums gali būti patariama atlikti kraujo perpylimą.

Išankstinės sveikatos priežiūros direktyvos (angl. Advance Healthcare Directives (AHD))

Airijos įstatymai (2015 m. pagalba paremto sprendimų priėmimo (gebėjimo) akto 8 dalis) nustato teisinį AHD pagrindą, tačiau tai dar nėra visiškai įgyvendintas įstatymas. AHD yra dokumentas, kurį gali pateikti bet kuris vyresnis nei 18 m. asmuo. Jis apima instrukcijas dėl sveikatos priežiūros procedūrų, kurių tas asmuo pageidauja arba atsisako, jei vėliau nebegalėtų priimti sprendimo. Pavyzdžiui, asmuo gali susirgti demencija, dėl kurios nebegalės spręsti dėl gydymo. Jei dėl kokios nors priežasties nepageidaujate atlikti kraujo perpylimo, įskaitant ir religines ar kultūrines priežastis, tai galite nurodyti savo AHD. Rekomenduojame pranešti savo šeimai ir šeimos gydytojui, kad pasirašėte AHD, ir supažindinti juos su savo pageidavimais.

Medicinos darbuotojai vadovaujami išankstiniu sveikatos priežiūros paslaugų planavimu, kai žino, kad pacientas yra pateikęs AHD. Be to, teismai vis labiau pripažįsta ir gerbia asmens AHD. Tačiau sveikatos priežiūros darbuotojai **nėra** teisiškai įpareigoti laikytis paciento AHD. Ši teisinė situacija keisis visiškai įgyvendinus aktą.

Tolesnė informacija

Šiame skyrelyje pateikiami statistiniai duomenys, susiję su virusinės infekcijos rizika atliekant kraujo perpylimą Airijoje ir netinkamu pacientų identifikavimu.

Likusi virusinės infekcijos rizika atliekant kraujo perpylimą Airijoje

Šiuo metu taikomos saugos procedūros sumažina riziką dėl kraujo perpylimo užsikrėsti virusine infekcija.

Pavyzdžiai:

- rizika užsikrėsti hepatito B virusu dabar yra maždaug 1 iš 5 mln. kraujo donorystės atveju;
- rizika užsikrėsti ŽIV – maždaug 1 iš 9 mln. donorystės atveju;
- rizika užsikrėsti hepatitu C – maždaug 1 iš 12 mln. donorystės atveju.

(Pateikiami IBTS duomenys.)

Palyginus, rizika žūti automobilio avarijoje Airijoje 2020 m. siekė 30 žmonių iš 1 mln. Airijos gyventojų. (Kelių eismo saugos tarnybos duomenys.)

Neteisingas identifikavimas – tai paciento supainiojimas paėmus kraujo mėginį arba atliekant perpylimą. Netinkamos ABO kraujo grupės kraujas perpilamas 1 kartą iš 2 mln. kraujo perpylimo procedūrų, dauguma šių klaidų įvyksta dėl neteisingo identifikavimo.

Šį informacinį lapelį parengė „National Transfusion Advisory Group“ (NTAG) darbo grupė.